

Catalogus dispers.

I. J. S. Semler.

1. Obf. super 2 Timoth. II. et III.
2. Sessionis VII Concilii Trident. exemplum.
3. De Regeneratione monastica.
4. de prostantia theof. acoamatica pro sic dicta biblica.
5. de infelicitate hominum perasendi.
6. de Christi ad Abgarum epistola.
7. de imagine divina in humana spsi natura.
8. de mysticarum interpretationum studio.
9. Antiquitatum hermeneuticarum ex Tertull. specul.
10. de tempore quo scripta fuerit epistola Pauli ad Galatas.
11. Baptisator fuisse, de quibus agitur Act. XIX. 5
12. de propagata per Honificium inter Germanos ref. christi.
13. de discrimine notionum vulgarium et christianarum in libris N. T. observando.
14. In Matth. I. 17.
15. de cauenda ecclesia sedalitate sacra.
16. In Luc. I. Gabrielum spir. s. non esse.
17. Jesum Christum esse Pauli auctore verum Deum et verum hominem. disp. II.
18. Illustratio antiqui carminis ex euangelio Hebraeorum.
19. de vario et impari veterum studio in recolen da historia defensus ad inferos
20. spiritum s. recte describi personam.
21. de Les Toborow et euangelio Hebraeorum.
22. de diffinitione inter sapientes et sapientias.

II. J. A. Neesfeldt.

23. Singularis providentiae divinae in pace religionis vestigia.
24. de discernenda propria et tropica dictione.
25. de Catenis patrum graecorum in nouum.
26. in 1 Joh. II. 20 et 27.
27. interp. cantionis anglicae Luc. II. 44.
28. de Christo homine regnante.
29. eum auctoritatem diciram religionis christi. confirmare signis maioribus legitatione sacra.
30. ad Hebr. II. 11.
31. in 2 Cor. III. 17.
32. ad Rom. XXIII. 17.
33. in Joh. XII. 20-23.
34. de vera vi nominis filiorum dei.
35. In 2 Thesal. II. 1-12.
36. In Act. XII. 1-17.
37. In Joh. XII. 17-21. 23.
38. (Lige) in No. Lige uay N. 31. - Trefl
T8 que est 8y 2 Cor. III. 6.

N. 129.
1.

19.
D. IO. SAL. SEMLERI

OBSERVATIO HISTORICO - DOGMATICA

de

*vario et impari veterum studio,
in recolenda historia
descensus ad inferos.*

HALAE AD SALAM

AERE HENDELIANO.

101

INSTITUT FÜR ANATOMIE

ANATOMISCHES THEATER

ANATOMIE DES MENSCHEN

LEHRBUCH

Numquam generi humano defuisse dei, communis mortalium parentis, varia beneficia, ad mitiorem animi indolem inuandam, noua etiam super illa continua, constans est et verissima sententia, tum christianorum veterum, ¹⁾ peritiorum scilicet illorum; tum eorum etiam, qui apud alias gentes philosophiae castioris amore et sancto quodam studio plus aliis profecisse dici possunt. Nec enim ad huius externae vitae tantum noua commoda pertinuit illa angusta prudentia, sed etiam ad illa adiumenta, quibus animorum quaedam ingenua correctio, perfectio, et sempiternae felicitatis quoddam initium, comparatur; quam eximiam prouinciam τῷ Λογῷ, deo sapientiae auctori, tribuere veteres illi doctores nostri humaniores solebant, qui etiam inter gentes alias femina diuini virtutis, arcana gubernatione, numquam non et sparserit et diligenter fouerit. Nobis iam non licet longo agmine recensere verae et sanctae sententiae auctores pios et graues, qui inde a *Clemente, alexandrino*, ²⁾ et *Terulliano*, satis iuculenter et laeti rem illam collaudant; a quibus doctoribus

A 2

nec

- 1) Nos iam non possumus in ista breuitate vel nomina recensere graecorum latinorumque scriptorum, tam *ecclesiasticorum*, quam aliorum, quorum sententiae eximiae et graues huc pertinent. Sufficiat iam, istum auctorem tantum excitasse, qui celeberrimos, *libros de uocatione omnium gentium* scripsit. Is libro 1. c. 5. (pag. 171. tomo 2. operum Leonis M. per fratres *Ballerinos*.) et libro 2. cap. 4. c. 10. cap. 15. recte admonet, deum non solum vitae et corporis curasse illas commoditates, sed et animis hominum omnium, ea subsidia prospexisse, quibus opus erat, ad explendam partem consiliorum dei; quae omnino multum differunt a dogmaticorum hominum illa consuetudine, quibus aut *Pelagiana* illa caussa, aut *Augustini* illa *gratiae* (particularis) formula adhuc solet imponere.
- 2) Non ignotus est ille locus *Stromat. VI.*, quemadmodum deus Iudaeos uoluit σωθεσθαι, impertitis prophetis, ita et Graecorum optimos, qui et ista lingua *doctissimi prophetae* essent, suscitauit, ὡς εἰορτε ἦσαν δεχσασθαι τῶν πατρῶν θεῶν ἐνεργειῶν, (liberet forte explicare, πολυμερῶς, καὶ πολυτροπῶς) se iunxit a vulgo hominum; quod non solum in *Petri illa praedicatione*, sed et *Pauli auctoritate* confirmetur. Nempe *Cotelerius*, quem et *Fabricius* sequitur, ita explicat, ut respiciat *Clemens* ad locum *Epistolae ad Titum* 1, 12., quae explicatio omnino vera esse videtur; ut porro cetera verba, *sumite libros graecorum, Sibyllam, Hydaspen* etc. sint ex *Petri* illa praedicatione, non *Clementis*, uti volebat *Cotelerius*. Rem ipsam, *νομοτητα* beneficiorum huius generis, adeo crediderunt veteres, ut partim hoc nomine etiam libros falsos et confictos sciamus; partim ideo *Iustinus* ille, *Clemens alex.* *Eusebius* in praeparatione Euangelica, et alii, multum operae impenderint, colligendis sententiis bonis, atque ideis moralibus, quae sint gentibus et nobis communes.

nec ipse *Augustinus* omnino abire ausus est, in ista celebri Epistola; 3) Serius demum obsecrata est ingenua illa et aequissima doctrina, cum tandem plerique scriptores, cum *Augustino gratiae* nouum genus distinguunt ab ipsa doctrinae cognitione, eiusque illis tam luculentis gradibus: *ante tempus* Mo-
 sis; seu in statu naturae; *sub legis* ista conditione; *sub prophetis*, et isto omni tempore ante Christum. Hinc scimus insaufa illa certamina cum *Pelagianis*, si placet, locum habuisse; qui nihil a graecorum doctorum consuetudine alienum in hac causa reppererant, *πνευματικῶν* propiores, quam *σαρκῶν*. A Christi vero historia recte omnes solebant deriuare auctiora et maiora dei beneficia, quibus hominum maximam salutem per Christi omnem illam prouinciam deus promotum iuerit; quod nouum augmentum *Hebraeis* etiam proponit illa tam celebris Epistola, inde ab initio.

Iam enim non solum ipse Iesus, dignissime Messiae prouinciam ad Iudaeos praestitit, commonstratis melioris religionis felicitatisque verae atque ad omnes homines aptae rationibus et causis: sed et per tot alios ingenuos discipulos optima et firmissima cognitionis salubris fundamenta latissime proferri curauit; profecto Iudaeorum particularismo. Sapientis et optimi magistri discipulos diligentissime imitatos fuisse hanc docendi sapientiam, facile credimus; itaque *aliter* Iudaeis ad veram et maximam Messiae prouinciam amandam, dedisse operam; *aliter* vero gentibus salubriter commouendis studuisse: poteramus
 ex

- 3) Augustini Epistola ad Presbyterum *Deo gratias*, veteris numeri 49. quaest. 2. Christus, verbum dei — sub cuius *regimine* vniuersa, creatura spiritalis et corporalis, *pro congruentia temporum* locorumque administrantur, cuius moderandae et gubernandae, quid, quando et ubi circa eam fieri oporteat, sapientia et scientia penes ipsum est: profecto et antequam propagaret Hebraeorum gentem — idem ipse est filius dei, patri coaeternus et incommutabilis sapientia; per quam creata est vniuersa natura, et *cuius participatione omnis rationalis anima fit beata*. Itaque ab exordio generis humani, quicumque in eum crederent, eumque *utrumque intellexerunt*, et secundum eius praecepta pie et iuste vixerunt, quandolibet et *vbilibet* fuerint, *per eum* procul dubio salui facti sunt. Haec his verbis Augustinus; *utrumque intellexerunt* istum λόγον, et eius participes mente fuerunt, licet carerent ideis historicis, localibus, et singularibus. Idem alibi (ad *Euodium*, ep. 99. veteris ordinis) ipse fatetur, gentilitium quorundam vitam laudabilem et indolem animi ita delectare, ut eos, in quibus talia fuerunt, velle minus vel praecipue, vel cum ceteris, ab inferni cruciatibus (per Christi descensum) liberatos; nisi aliter se haberet sensus humanus, quam iustitia creatoris. Quod hic dicit, de iustitia creatoris, sensui non tam humano opponi debet, quam *africano*; debebat autem potius diligentius excutere sententiam Christi, *Matth. VII. 11.* et *Pauli Rom. II. 6* seqq. Liceat admonere, *Pelagium* et suos contra istam ecclesiasticam sententiam, de inferno et limbo patrum, rectius statuisse: *lex* (cognitio et religio ante Christum) sic misit *ad regnum*, sicut Euangelium (sive *limbo* patrum; vt Recognit. *Clement. Lib. I. hom. 52.*, ad Paradisum translata, *seruatur ad regnum*.) Augustinum vero gratiae Christi parum ingenuam formulam repperisse, negata spe et fide beatae vitae, ante Christum.

ex rei ipsa indole, coniecturis non vanis assequi; si vel maxime historiae illa lux, quae est et ipsa satis exigua, nobis non superesset. Gentibus igitur et minus rudibus praecipue studuerunt, et *Gnostici* illi; alieni a Iudaicantium opinionibus et decretis exilioribus. 4) Nec fere dubitare licet, exortos etiam fuisse, per istam rei opportunitatem, doctores a probitate et fide summa ipsos magis aut minus alienos; quorum non pauci iusto impensius amarunt illam *externam historiam* Christi, peractam inter Iudaeos, illis etiam praecipue propriam et studiosis saltem narrationibus destinamam; quorum vel patribus et maioribus iam olim defunctis, patris scilicet amoris consuetudine quadam, multi ita studuerunt, ut huius Christi, cuius illa mors multos offenderat, 5) etiam *infernalente historiam* satis amplam atque grandem narrationibus scriptioibusque sedulis informauerint. Ista scripta et libelli non pauci numero, quibus celebra nomina ex ista Israelitica gente et maioribus adaptata essent, facile etiam praeter Iudaeos graecos, apud rudiores istos christianos inuenerunt amatores multos et pertinaces; sic quidem, ut minor illorum numerus, qui rem ipsam, hominibus semper maxime necessariam, utcumque tempus intelligendi varietatem secum ferret, vti ipso et experimento salubri praeserrent studio historiae ambiguae et ab ipsis fere alienae, qui scilicet istas iudaicas imagines diaboli, mortis, inferorum, quas tales libri noui audacius expressas ostentabant, non antea didicissent: vt igitur peritiorum minor ille numerus fere in aduersariorum, et, ut loqui sensum christiani de christianis solent, haereticorum in locum referretur. Tandem infernalis ille Christi triumphus, exspoliatusque *Hades* ita omnium, qui quidem christiani probi esse vellent, ore et plausibus perpetuis personabat, 6) vt, licet cer-

A 3

tum

- 4) Ipse *Augustinus* rectissime adhuc praecipit, *Catechistam aliter* agere cum his, qui ex gentilitate, *aliter* cum illis, qui a Iudaeis ad ecclesiam veniunt; *aliter* item cum urbanis et politicis; *aliter* cum agricolis et prorsus incultis; *aliter* cum grammaticis, oratoribus, philosophis, *aliter* cum illiteratis; etc. *Copiosius* de hoc re egit eruditus ille *Hyperius* de *Catechesi*, cap. 2. pag. 447. copulcaui: *Andreae Hyperii* varia opuscula theologica etc. Basil. 1570. Itaque intelligimus, diuersis studiis scholam Pauli et scholam Petri, aut Palaestinae doctorem, dedisse operam; quam causam plane postea neglectam fuisse, iure mirari licet. Debebat et hodie seruari idem docendi discrimen.
- 5) Illud vel ex prima parte Epistolae ad Hebraeos patet, ut non opus sit, diligentius repetere.
- 6) Longo agmine facile recenferi possent eius generis *declamationes*, verbis multis et magnis strepentes, graecorum latinorumque scriptorum, per omnia secula; certantibus quasi auctoribus, Arianis non minus quam catholicis, quis magnificentius audaciusque rem illam pingeret potius, quam perferberet, quis magnificentius in allegata ista Epistola ad *Euodium*, in qua satis copiose et studiose *Euodii* opinioni, (de *exinanitis inferi carceribus*) suam sententiam opponit: „de illo quidem primo homine, patre generis humani, quod cum ibi soluerit, (Christus,) *ecclesia fere vota consentit*, quod enim non inaniter credidisse credendum

tum sit, *symboli* istius vetustissimi et omnibus christianis communis, quod solent *Apostolicum* dicere, exemplis antiquis non inuisse hanc sententiam, *descendit ad inferos*: tamen antiquissimi, imo omnes catholici scriptores rem eandem saepissime celebrarent; vt tandem et ipsi *symbolo* eam partem adici opus esset.

Nos iam id non agimus, vt verbosius hanc causam omnem repetamus, post satis laudatum scriptorem, Vener. *Dietsmaierum*; sed *discrimen* peritiorum christianorum et ceterorum, quos *τὰς πολλὰς* dicere oportet, paululum illustrabimus; declinata veteri ista et vulgata atrocitate, nisi calumnia: quae solet *Gnosticos* etiam hic inuidiosius describere. Non repetemus mediocres, semper certe ambiguas accusationes *Tertulliani* et *Irenaei*, qui vehementius obiciunt, quod *carnis saluam*, resurrectionemque negarint Gnostici, Marcionitae; quos seimus ab illo *Iudaismo* humili et indigno abfuisse, quem *Hieronymus* ipse adhuc *Irenaeo* isti et *Tertulliano* non exprobrare non potuit, qui parum sobrii interpretes noui in terra regni christi fuerant. Sunt certe hi scriptores nullam partem eo honore digni, quem solent plerique illis tribuere, qui sequuntur antecessentem gregem; audemus sane confirmare, istam religionis formulam vniuersam, quam isti scriptores et post eos multi alii tenent et defendunt, etiam causam et prouinciam Christi, adhuc ignorari a multis, et recipi atque amari a nullis posse, qui nolint redire ex mitiori luce in *crassam* caliginem. Adeo Christum tantum destinantur redimendae corporis nostri vitae. 7)

Suffi-

dum est, vndeque hoc traditum sit; etiam si canonicarum scripturarum hinc expresse non proferatur auctoritas. Quanquam illud, quod Sap. 10, 13, 14. scriptum est, magis pro hac sententia, quam pro illo alio intellectu facere videatur. Addunt quidam, hoc beneficium antiquis etiam sanctis fuisse concessum, Abel, Seth, Noe, domui eius, Abraham, Isaac, Iacobo, aliisque patriarchis et prophetis etc. Inque non miramur, etiam eruditores scriptores non potuisse silentio inuolueri tam anatam Christi historiam; quos inter est etiam eruditus ille *Theodoretus*; e. c. in *Iesajae* VII, 14, quem locum ideo hic *integrum* repetimus, quia non solum in *Sirmondi* sed etiam eleganti illa *Halenfi* editione, error ille oculorum, qui librarium siue veterem siue recentiorum sefellera, superest, et sententiae pars non parua *omissa* est. Sic enim legitur, ὁ δὲ Ἐμμανὴλ καὶ εἰς τὸν Ἀδὰμ (κατακληθεὶς, καὶ εἰς τὸν ἕραν ἀνεκλήθη, καὶ εἰς τὸν Ἀδὰμ) κείμενος Ἀδάμ εἰς τὰς ἕρας ἀνεβήσθαι. Ista in () hic inclusa restituit *Grabinus* in *Spicillegio* ad testament. Beniamini, ex codice isto *catenae* in *Iesajam*; et ex *Grabio* recudi fecit *Fabricius* in codice pseudepigrapho veter. testam. tomo I. pag. 741.

- 7) Vid. multa testimonia apud *Whitbyum* de peccato Originali pag. 17 seqq. plura adhuc apud *Perannium* de Incarnatione lib. 13, cap. 16. 17. 18. Adeo plerique omnes patres docent: τὴν Φθορὰν, mortem, ex Adami fato ad homines derivatam, a Christo sublaram fuisse. Hanc *poenam* et *Whirby* intelligebat nomine ἀμάρτιας.

Sufficit iam nobis, illustrare illam sententiam *Irenaei*, 8) vt simul ali-
quid locis quaeramus ad historiam tot apocryphorum librorum; quibus *catholicis*
multum tribuere solebant, cum eos Gnostici omnes contemnerent, tamquam me-
horibus consiliis consequendis minus aptos. Nec enim opus est, nos admonere,
Gnosticos perspexisse istas imposturas confictorum librorum, in gratiam Iu-
daeorum, *uetera saecula*. Nunc autem tribus diebus conuersatus est Christus,
vbi erant mortui; quemadmodum propheta ait de eo, commemoratus est
dominus; (sanctus Israel) mortuorum suorum, eorum, qui ante dormierunt
in terra sepelitionis; et descendit ad eos, extrahere eos et saluare eos. Et
ipse autem dominus, quemadmodum Ionas, etc. Matth. 12, 40. Sed et Apo-
stolus ait, quid est, nisi quod descendit in inferiora terrae, Ephes. 4, 9. — si
ergo dominus legem mortuorum seruaui, vt fieret primogenitus a mortuis, et
commoratus vsque in tertiam diem *in inferioribus terrae*; post 9) deinde sur-
gens

- 8) Haec *Irenaeus* lib. 5, c. 41. Sed operae pretium videtur, etiam istas tres alias alle-
gationes adscribere, vt facilius possint comparari. Sic libro 3, 20. noui numeri:
„et quoniam non solum homo erat, qui moriebatur pro nobis, *Elaïas* ait: et com-
memoratus est dominus sanctus Israel mortuorum suorum, qui dormierunt
in terra sepulitionis; et descendit ad eos, euangelizare salutem, quae est ab
deo, vt saluaret eos.“ Libro IV, c. 22. „quapropter et recumbentibus eis (disci-
pulis) ministrabat escam, significans eos, qui in terra recumbentibus, quibus venit
ministrare vitam, sicut *Ieremias* ait: „recommemoratus est dominus sanctus
Israel mortuorum suorum, qui praedormierunt in terra defossionis, et descen-
dit ad eos, vt euangelizaret eis salutare suum, ad saluandum eos.“ Atque
hoc eodem libro iterum redit, cap. 33, sine nomine scriptoris: „congregans disper-
sos filios a terminis terrae in ouile patris, et commemoratus mortuorum su-
orum, qui ante dormierant, et descendens ad eos, vt erueret eos, et saluaret
eos.“ Secundum autem aduentum „etc. Putamus facile lectores ipsos plura col-
ligere posse, ex ista tam frequenti allegatione; scriptor scilicet quasi eximie goui-
tus est hoc nouo thesauro, quem debuit *Iustino* illi, qui et ipse in eadem *eu-
phra*, quae hanc occultationem continet, (erassisse Iudaeos) scripsit: multa loca
plane sustulerunt (Iudaei) απο των εφημερων, των γρηγοριων per LXX. in-
terpretes, εε ων διαγραφον ετος αυτος ο σωτηριος, οτι θεος ουκ εστις ουτος —
Irenaeus autem lib. 3, *simillime*, cum primum excitat, scribit antea: quod non
solum homo erat, qui moriebatur etc. Sed quod plane tacet de ista alia re, de
Iudaeorum deprauatis codicibus: ideo, dedito consilio, tacet, vt ne ex *Iustino*
et ipse desummissis videretur; vt plurimum in manibus adhuc esse locupletiores
codices credi possent.

- 9) Nostrum iam non est, repetere sententias varias de tempore, quo *christus ad in-
feros descendit*; quia referimus ad quaestiones illas, quas *Paulus* parum com-
mendat. *Hurtreus* tamen putauit, operae pretium esse, accuratius requiri de
isto tempore; praefert autem momentum primum resurrectionis, in illo ipso ma-
gno terrae motu, qui summo mane ante solis exortum, in ipsa die resurrectio-
nis euenit; vbi se *Christus* diabolis et omnibus damnatis viuum conspiciendum
ostendit, et mox triumpho hoc in inferno peracto, cum oriente sole et ipse rediit
toti

gens in carne, vt etiam fixuras vulnerum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: *quomodo non confundantur, qui dicunt, inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos*; interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supracaelestem ascendere locum? Haec nobis sufficiunt; postea addit catholicam doctrinam: *animas* post mortem *abire* in locum inuisibilem, definitum iis a deo, et ibi vsque ad resurrectionem commorari etc.

Ex ista parte, quam scripsimus, satis patet: *Gnosticos*, (describit enim Irenaeus eos; qui statuant, *se statim post mortem ascendere ad patrem* etc.) tales sententias, Ephes. 4, 9. et alibi, non explicasse de loco et statu mortuorum, *qui sub terra* omnes congregentur, ad quos Christus *descendit*, educturus iam patres veteris testamenti; sed simili modo, ac multos seculi 16. theologicos scriptores, qui *descensum Christi ad inferos* tantum *improprie* intelligebant. Nec excitat Irenaeus hic aut alibi istum tam celebrem locum, 1 Petri 3, 18. 19., licet ille multo clarius ad confirmandam sententiam istam pertineret: quia *Gnostici* plane non utebantur *istis aliis Epistolis*, quae Pauli non fuerant; quod nemo potest quasi ad cumulum vituperii addere; quia intelligimus, diu continuatam fuisse illam diuisam societatem; alteram Pauli, et alteram *Petri, Iacobi* et Palaestiniensium. Paulus, seruata dioecesi sua, de qua conuenerat vtrumque, Galat. 2, *nullas Epistolas scripsit* ad discipulos et amatores *Petri* aut Palaestiniensibus addictos; nec *Petrus* et *Iacobus* scripsit ad istos christianos, qui Paulum sequebantur doctorem. Hinc vetus illa dissensio, de libris *canonicis N. T.* quae durant adhuc seculo 4, facilius potest intelligi. Sed, vt eam rem iam agamus, cui maxime operam hanc destinauimus: vel hic *Irenaei* locus satis declarat, quam diuersa studia seiuixerint istam maiorem partem christianorum, a paucioribus, quos *Haeticorum* nomine isti insignierunt. Vtitur hic *Irenaeus apocrypho quodam carmine*, quod praeterea *tribus aliis locis* allegat, *Ieremiae* adscriptum, alicubi, lib. 4, 22; *Iesaias*, libro 3, 23. (20. noui numeri;) alibi *sine nomine* auctoris bis repetit. Atque hic illud nostro iure miramur, tale carmen, praeter *Iustinum*, neminem e tot christianis scriptoribus vumquam recitare; *Iustinum* vero istum adeo scribere ausum, 10) *Iudaeos*

toti orbi illuxit. etc. *Hutterus* in Explicatione plana et perspicua libri christiane concordiae, artic. 9. quaestio 2. Nos non refutamus tales sententias; liberam enim vtrumque esse decet.

- 10) Dialogus cum Tryphone num. 298. pag. 294 edit. *Thirlhyi*; solent plerique eruditi retinere istam sententiam, esse omnino *Iustini* istas *Apologias*, 10700 pag. 5 *Ed. 1822*, et istum dialogum; sed non desunt, post *Kochium*, rationes dubitandi; tum aliae, quas licet dicere internas; tum ista eius temporis fingendi et fallendi publica quasi consuetudo, cui et *Clementis* romani nomine tam multa debemus, et *Hermiae* libros, *Barnabae* epistolam, *Ignariana* etc. Pleraque haec *Roman* putamus habere locum natalem; ex Italia *Clemens* ille, qui post plura itinera Alexandriae haesit, *Clementis*, et *Barnabae* Epistolae et *Hermiae* Pastorem Alexandriae intru-

era-

Eius generis et argumenti libri satis multi, paulo post mortem Christi, ¹² scripti et disseminati fuerunt, a christianis vtiq̄ue, quos iam Paulus commemorat multos *καπηλευοντας τον λογον τε θεου*, qui suum potius lucrum quaesierint, quam ingennum illud consilium Christi ipsius secuti sint; Christum tantum *κατα σαρακα*, Iudaeorum ex opinionibus patriis et domesticis, commendantes, abusi plebis imperitia et superstitiosa facilitate. Tot enim numero scriptiones, quae solent iam *apocryphorum* nomine insigniri, cui omnino christianis debentur scriptoribus, aut certe, si forte apud *Essenos* aut alios graecos Iudaeos quidam ferebantur, astutis interpolatoribus audi sunt. Mira certe est sedulitas *Tertulliani*, lib. 1. de cultu feminar. c. 2. qui *Enochi* commentaria defensus, scribere audeat: A Iudaeis *videri potest iam* propterea reiecta, *sicut et cetera fere*, (scil. *reiecta* fuerunt,) *quae Christum sonant*.

Nempe, iam demum, post Christi illam historiam publicam, Iudaei reiecerunt, antiquissimum, si placet, librum *Henochi*? Et *cetera, quae Christum sonant*, reiecta? Quanam igitur? *Cetera*? Quis autem vnquam narrat, vel fando inaudit de eo, Iudaeos *reieuisse scripta*, vetera, domestica, quae Christum sonarent? Nemo, praeter *Iustinum*. *Cetera*, dicit *Tertullianus*, quasi *satis nota*. Quis dubitet, praecinisse isto eodem tempore, et loco, Romae, istam *Iustini*, tam ancipitis et dubbii nominis, *accusationem*, cum nemo ex tot christianis istam accusationem postea repetat. *Cetera* enim; eequae tandem? Locum ex Esdrae *εξηγησεις*, de qua re nemo porro, praeter *Lactantium* (IV, 8.) aliquid commemorat. Deinde hunc locum ex Apocrypho, si placet, Ieremiae; nam aliud Carmen Ierem. XI, 19. superest, quod dicebat tamen *Iustinus nuper demum* erasum, lectum vero in pluribus Synagogaee codicibus. Tum ex Psalmo 95, *λεξεις βραχχειας αφειλοντο ταντας*, has scilicet, *απο τε ζυλου*, quas idem *Tertullianus* fortiter Iudaeis offert, sine mentione fraudis tentatae, tum aduersus Iudaeos c. XI; ¹³ tum libro 3. contra Marcionem. Haec igitur sunt *cetera*, quae Christum sonabant, a Iudaeis *reiecta, post historiam illam Christi publicam*. Quem vero non pigeat et pudeat tam inuenti et foedi commenti? Cur enim Christus ipse non allegarat tales sententias, ipsum *sonantes*? Sed hic illud est satis lepidum, *Irenaeum* istum, scriptorem ambiguum certe, opponere Gnosticis ex scriptione eius generis, *αποκερυφω*, sententiam istam, *quater* repetitam, quam, praeter *Latinorum* istam seu Romanorum,

δρα-

- ¹² Forte non temere sic definimus; ante Christum, si *tales sententiae* in libris cuiuscunque temporis, iam vulgatae essent, quidni aut Christus ipse aut Apostoli, (in Actibus apostolorum) excitassent, qui *traditiones* non scriptas non raro recitant? Inuenimus autem partim in Pauli Epistolis, *aliquas* sententias ex apocryphis huius generis: partim in Epistola Iudae, Petri secunda; igitur *postquam Christi historia iam vulgata fuerat*, tales libri videtur compositi fuisse, a Iudaeo christianis, vt vterentur iis aduersos graecos Iudaeos.
- ¹³ Istum librum confarcinatum esse ex tertio aduersus Marcionem, pluribus ostensum est ad Volumen 5. Tertulliani, hic Halae reculi, pag. 262 seqq.

διδασκαλῶν, cui *Iustinus* ille praest, nemo homo umquam per christianum et iudaicum orbem legit aut audiuit.

Scimus autem fuisse ingentem multitudinem talium scriptio-
nantium, sicut et multae aliae, partis alterius, seu *Gnosticorum*, similiter, no-
mine saltim et titulo, colligi a nobis possunt; quas scimus longe alius generis
fuisse et argumenti; moralis scilicet, non vero *historici*, ut istas alterius scholae.
Fateatur *Origenes*,¹⁴⁾ subtimidus scilicet, ne plerosque offendat, talibus *arcanis*,
ἀποκρυφῶν, vnice adhaetos: se non interpretari, cur non soleant in canone christi-
anorum et isti libri, nominibus ex V. T. insigniti, recenser? *sive* placuerit
spiritui sancto, eos auferri de medio, quia forte aliqua continebant supra hu-
manam intelligentiam; *sive* quia postea corrupti fuerint tales libri, ut sic aucto-
ritate digni non essent. 15) Et profecto satis mirari vix licet, quanta multitudo
talium scriptio-
nantium succreuerit; si conferamus illas paucas, quae citantur a *Iu-
stino*, et *Tertulliano*; plures, a *Clemente* alex. porro alias atque alias; quibus
omnibus, quatenus quidem historicum praecipue characterem seruant, atque eo
nomine a Gnosticis minime amabantur, audemus, ut diximus, originem et tem-
pus attribuer, paulo post famam de occiso illo Iesu, quem Messiae omine mul-
ti aucturi erant, aucta spe et opinione adhuc pleni; si modo votis istis satis re-
sponderet. Hos igitur, ut adducerent, multi ex Iudaizantium christianorum
genere tales scriptiones suggererunt, et tamquam arcanos, ἀποκρυφῶν libros
commendarunt, inter *exteros Iudaeos*; *Romae*, in Asia minori, *Alexandriae*
etc. Eius generis et *Henochi* illi libri fuerunt, et testamenta XII. patriarcha-
rum, 16) ἀναληψῆς Moysi, (e qua illam partem de diaboli et Michaelis dispu-

B 2

ta-

14) Prologo ad cantic. canticor.

15) Innuit ergo non esse in canone; atque iure paruae esse auctoritatis. Sed cur non addit *tertiam* rationem: *sive* quia non essent aetiqui temporis, quod falso mentiebantur? Erant certe tantum in manibus Iudaizantium.

16) Statuit iam *Gradius*, in praefatione ad testamenta 12. patriarcharum, haec testa-
menta (et alios similes libros) fuisse e numero LXXII. apocryphorum librorum V.
T. quos olim existisse et vna cum XXII. canonicis scriptis ad *Ptolemaeum* regi-
em Aegypti a Iudaeis missos fuisse Epiphanius refert, libro de mensuris et pon-
deribus 9. 10. Quod autem addit *Gradius*, etiam Iosephum libro 1. contra Apio-
nem insinuare, libros quosdam Apocryphos V. T. fuisse scriptos, quia recentius
XXII. canonicis Iosephus illa verba adiungat, ab Artaxerxe vsque ad nostrum tem-
pus etc. vix habebit *Gradius*, qui ei consentiant. Iosephus enim huius generis li-
bros, nomine Enochi, testamenta patriarcharum, Moysi, Isaiae etc. minime sciuit
aut designauit; quia clare addit, ideo πρῶτος ἐξ ὁμοίας ἡξιωτοι, quod (ab isto
tempore) prophetarum non fuerit satis certa successio. Si vero nouisset tales apo-
cryphos libros, Henochi, Moysi, Isaiae, Ieremiae, non potuerat *hanc rationem*
addere, non certam esse successionem prophetarum post tempus Artaxerxis. Hoc
totum genus librorum, quod respicit ad computum temporis Messiae, per tot
saecula, et post saecula illa, quae fuerunt inserta in annos patriarcharum: perti-
net ad Iudaeos graecos, et ad Iudaizantes illos Messiae amatores; itaque et ipsum
argumentum saepe prodit tempus, post mortem Iesu, cuius ceteram historiam suo
modo et ingenio isti scriptores supplere et ornare audent.

tatione in Epistola Iudae sumtam fuisse, iam veteres quidam dicebant:) et aliorum nominibus insigniti alii satis multi.

Nempe cohaerebat hoc continuum studium librorum, qui vetusta nomina mentirentur, suggerendorum, cum fabula ista alia: *Esdram* instaurasse libros olim perditos, 17) LXXII. vero tamquam *arcanos* reposuisse, quos a LXX. senioribus cum istis aliis XXII. hebraicis nostris, graece translatos fuisse, Epiphanius prodere audet; sed et ipsum librum *Esdrae quartum* minus antiquum, et seculi primi esse, plura indicia non obscure suadent. Christianis vero *vitalem* sententiam, (de *cruce*, *ταπεινω εν σημειω*) ex *Esdrae* libro, et narratione de Paschate, *erasam fuisse*, ille Iustinus dixerat; quis autem, praeter christianos Iudaizantes scripserat? Ista iam omnia, ut diximus, *occupant* notam iamiam historiam et *mortem* Christi in *cruce*; ad eam igitur tales partim scriptiones, partim sententias, nomine veterum *apocryphorum* seu *occultatorum* librorum, adaptarunt illi e christianis, qui Iudaeis exteris dederunt nimiam operam.

Fuerunt viri eruditi, 18) qui et illam sententiam primae Epistolae Petri, cap. III, 18. statuerent *respicere* ad idem istud *apocryphum* carmen *Ieremiae*, quod descripsit *Iustinus* et *Irenaeus*; sed nulla est ratio, quae talem opinionem adiuvet, cum satis differat argumentum utriusque loci, nec vel *Iustinus* vel *Irenaeus* ausi fuerint comparare locum Petri cum isto *apocrypho* carmine; quod eo minus intermissurus erat *Iustinus*, cum per nomen *Petri* antiquitatem talis libelli satis commode potuisset confirmare. Itaque neminem fallat *Sylburgii* index locorum scripturae, qui eam paginam excitat, in serie illa (1 Petri 3, 18.) quae Petri nihil habet, sed istam partem graecam, quam *Ieremiae* tribuerat *Iustinus*. Nec satis constat, ex narratione Matth 28, de *suscitatis sanctis, qui in corpore apparuerint* viui, occasionem repetendam esse, fugendarum rerum

17) Perisse in calamitate illa publica omnes libros veteris testamenti, (hebraicos istos.) *Clemens* ille *alexandrinus* primus narrat, qui hausit rem ex *Esdrae* libro 4.; post eum *Irenaeus*, *Tertullianus*; *Basilius* adeo; alicubi et *Hieronymus*, qui (contra Heluidium) certe scripsit: siue *Mosen* dicere voluerit *auctorem Pentateuchi*, siue *Esam* eiusdem *instauratorem operis*, non recuso. Sed et *Homilia Clementina* 3, num. 47. id repetit. Scimus, plerosque viros eruditos longe mitius interpretari, ut ne omnino intercidisse isti libri dicantur; quod illis licet. Sed ipsa illa narratio, ex libro *Esdrae* quarto, dubitare non sinit, de rei origine. Porro non est alienum ab hac eadem causa, diligentius requiri: quod *Gnostici* solet obici contentus librorum veteris testamenti, siue factos et fictos, iunctos autem in eodem corpore, attingat?

18) *Sylburgius* ad Iustini illum locum; (*attingit* hunc locum *Petrus* etc.) *Colomesium*, et *Grabium* etiam nominat, *Fabricius*, cod. pleudepigr. V. T. tomo 1. p. 1107, atque *Thirlby* in notis ad Iustinum; neuter censuram addidit, aut sententiam suam dixit. Credimus omnino tales scriptiones, ut iam diximus, existisse ante Petri et Iudae Epistolas illas; sed persuaderi non potest, Petri illum locum *respicere* ad istud carmen, quod *Ieremiae* nomine *Iustinus* demum et *Irenaeus* excitant.

a. Christo *apud inferos* gestarum; licet narrationem istam, quam ex *Thaddaei apocrypha* apud Eusebium, histor. 1, sine legimus, atque in Epistola Ignatii nomine ad *Trallesenses*, quidam eruditi viri sic explicarint. *Hades* enim, regnum ali- quod et rempublicam quasi *apud inferos*, scimus Iudaeos iam informasse; *πυλῶς θανάτου*, *πυλῶδες Ἀδς* adeo iam *Iobi* 38. pingi, vt alias mythologicas quasi partes non colligamus. Licuerit igitur certius istam causam sic illustrare, vt ponamus primo loco, *Henochi* aliquem librum iam in manibus plurium fuisse, e quo Epistola *Iudae* aliquam sententiam recitat, addito claro indicio, *λεγων*, quod *scripta* verba occupat. Ex eodem libro, quia fragmenta illa supersunt, desumpta est etiam illa pars de *angelis*, qui non tenuerunt *ἀρχην* suam, catenis vinciti et seruati in diem iudicii; quae narratio etiam est in secunda *Petri*. Porro illam partem, de *certamine* angeli *Michael* cum diabolo, ob corpus *Mosis*, plures veterum confirmant esse ex libro, *ἀνάληψις* *Mosis*, e qua et *Paulum* quaedam recitasse veteres narrant. Iam inter *Henochum* et *Mosen* ordine temporis sunt *Patriarchae* XII, quibus illi iidem impostores graeci haud dubie eodem temporis ordine iuncta testamenta XII. tribuerant, nec omnino est nihili, illam sententiam 1 *Thessal.* 2, 16. etiam *legi* in testamento *Leui*, c. 6. Itaque isto quasi ordine, et ex tali catalogo seu canone recenset illa *ἀποκρυφα* veteris testamenti, Auctor *Synopsios*, iunior *Athanasius*: *Henoch, Patriarchae*, oratio *Iosephi*, testamentum *Mosis*, *Ανάληψις* *Mosis* etc. vt alios catalogos hic non allegemus 19). Iam *Henochi* librum *Tertullianus*, studiose defendit, itaque inter *christianos* frequentatum indicat; etsi a *Iudaeis* numquam in armarium admittum, vt ipse fatetur; et coniungit statim cum illa narratione, omne instrumentum iudaicae litteraturae per *Esdras* *instauratum* fuisse. Atqui ista tota fabula de *Esdrae* tam multis scriptis, e quibus 72. *occultata* et reposita dicebantur, (vt impostor amoliretur eam difficultatem, quod Iudaei ad seculum vsque primum omnino ignorauerint tales libros,) non antecedit seculum ipsum nostrum primum; ergo et omnes isti *ἀποκρυφα* seu occultati libri hoc eodem tempore suggesti fuerunt et conficti; et quidem post mortem *Christi*, quia satis clare de isto peccato Iudaeorum in hunc saluatorem, his in libris perferibitur. F. c. in Testamento *Beniamin*, c. 9, altissimus mittet το σάτηρον αὐτα, ἐν ἐπισκοπῇ *Μονογενης* (nomen seculi primi); is in priori templi parte iniuria afficietur, καὶ ἐπὶ ζυλῶς ὑψώθησεται, καὶ ἔσται το ἀπλωμα τῆ ναις σχίζομενον, καὶ μεταβήσεται το πνευμα τῆ θεῶ ἐπὶ τα ἔθνη, ὡς πυρ ἐκχυνομενον, (clarissimum indicium, post rem *Aētor*. 2. narratum, hoc scriptum esse); καὶ ἀνελεθῶν ἐκ τῆ Ἀδς, (ille, *Christus*.) ἔσται ἀναβαντων ἀπο γῆς εἰς ἔρανον. Hic, Iudaeorum

B 3

mo-

- 19) Vid. *Grabii* praefatio ad testamenta XII. patriarcharum; scimus *Grabium* tribuere Iudaeis tales libros, quos *interpolatos* fuisse putat a christianis. Nos in malum Iuda zantibus christianis adscribere totum imposturae ministerium; quod in hoc primum seculum pertinere putamus, paulo post mortem *Christi*; atque extra *Paestinam* rem illam procuratam fuisse, partim *Romae*, partim *Alexandriis*, vbi fuerant multi Iudaei.

more, de descensu eis Adn scribitur, significatu proprio. In testamento autem Leui c. 4, Hades etiam spoliandus dicitur, καὶ τὸ Ἀδὲ ἀνδρευόμενος ἐπὶ τῷ πατρὶ τὸ ἕψα, quae est eadem res, ac isto in apocrypho Ieremiae, liberandus esse illos pios ex inferis. In testamento eodem c. 13, dicitur Christum referaturum θυρὰς παραδείσου, amoto isto gladio minaci. Huc et illas sententias Pauli Coloss. 2, 15. multi retulerunt; 20) sicut iste Thaddei locus narrat, a Christo sublatum et disiectum fuisse τὸν φραγμὸν τὸν ἀπὸ αἰῶνος, et sic liberatos fuisse ex illo carcere homines ante Christum mortuos.

Talibus scriptionibus, quas facile credimus non Apostolis deberi auctoribus, homines σαρκικὸι simillimos illos Iudaeos adducere voluerunt ad suam societatem; promisso instante iam iam reditu Christi, ad regnum illud faustissimum in terra; contra quam superstitionem non raro etiam Paulus dixit sententiam. Fuisse multos amatores talium promissorum et novorum ominum, scimus; itaque non miramur, alicubi Paulum et alios aliquas sententias eius generis, adscivisse in suas Epistolas, ut eo facilius tandem istos σαρκικὸς, Iudaeo christianos, ad perfectiorem christianae religionis cognitionem transferrent. Parum vero bene meriti fuerunt tam multi scriptores, quod et post illa tempora, rebus non mediocriter conuersis, tamen tales historicas ideas et sententias continuerunt et praecipue christianis porro persuaserunt. Atque tanta fuit eius studii vis et malignitas, ut nec eruditus et cultioribus doctoribus licuerit, corrigere istam pueritiam quasi christianorum, de Christi provincia, et sensum τῆν ἀληθειαν, perfectioremque institutionem praeferre. De diabolo, gigante, dracone, crucis cuspide confosso, (cuius historiae publica pictura exstitit seculo 4.) 21)

de
20) Nempe quia antecesserat, v. 14, τὸ σωθῆναι, mortis indicium, ista, v. 15. intelligebantur facillime, de historia Christi post mortem, ἀπειθισσάμενος τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας — θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτοῖς, de victis et triumphans diabolo et morte. In latina autem translatione iam antiquitus legebatur, exiit carne, quasi sine articulo, (ut saepe omnino) scriptum, ἀπειθισσάμενος ἀρχὰς, lectum fuisset σαρκῶ. Itaque latini plerique interpretantur de descensu animae Christi ad inferos, corpore relicto in sepulchro. Tales sententias, quae ἐξουσίαν, ἀρχὴν etc. describunt, scimus viros eruditos multos improprie intelligere, quasi pigeat istarum idearum, quae κοσμοκρατορίας designant multos angelos; sed, si historica adiumenta ex tot scriptionibus apocryphis et antiquissimis patribus non vitro spernimus, fatendum est, Iudaizantium christianorum fuisse omnino talem angelologiam; atque his etiam timoribus ex historia Christi aptatam fuisse descriptionem, apud tales tirones.

21) Observavit et approbavit illam picturam Balthasar Behelius volum. III. antiquit. ecclesiastic. p. 149. 150. describens effectus passionis Christi; liberatio a legis maledictione et coactione, a peccato, a morte, ab inferno, a diabolo, „quo sine Constantinus M. in sublimi quadam tabula ante vestibulum palatii posita, cunctis spectandum proposuit salutare signum cuspidi suo superpositum; infra vero hostem illum et inimicum generis humani, qui impiorum tyrannorum opera ecclesiam dei oppugnauerat, sub draconis forma in praecipitem ruentem, — telis per medium ventrem confixum et in profundis maris gurgites proiectum, sub sui

de *πυλωσις* Ad's, de fractis portis inferni, triumpho mortis, perpetuae atque eadem picturae et imagines, oculos quasi et aures seriebant legentium et auditorum; atque continua fuit illa declamandi consuetudo, nouis phrasibus et descriptionibus grandibus reperiundis non impar, vt vel historiam illam Christi ab vtero matris conscribere et vltra omnem humanum modum extollere sustinerent. Sic Christi illam salubrem prouinciam, quae nobis ipsis perficiendis maxime et vnice destinata fuerat, multi conuerterunt in exercitium declamandi, et in historiam, verbis grandibus magnifice ornandam; quae eo ipso continuum rixandi et quaerendi argumentum suggerebat, quo illi maxime abutebantur, qui putabant verborum et decretorum nostris ministeriis, dei et Christi praecipuum honorem maxime promoueri. Hinc illa sacra odia et nata et continuata fuerunt in homines, qui ipsam beneficium Christi, quem deus nobis *σοφίαν, δικαιοσύνην, ἀγάπην* et *ἀπολυτῶσιν* fecit. vniuersum vtilissime experiri malebant, et quocumque modo optime liceret, quam historiam externam, subterraneam adeo illam, subtilius describere. Hac quidem parte multo amplius patebat illa *πνευματικῆ ἐκλογῆς, ἐν τοῖς ἑσπεράτοις*, *Ephes. 1, 3*, ista perpetua experimenta auertebant frigidam sedulitates, quae vix Iudaeis conueniebant rudioribus. Sapienter itaque auctores *formulae concordiae* sanxerunt, *Lutheri* exemplo, vt christiani *rem ipsam* retineant, et se a cunctis illis terreculentis et spestris fatalibus per Christum certo liberatos gaudeant; 22) talium vero phrasium ipsam ambitum historicum non exeant, aut seculo modum aliquem definiendum esse statuant.

Itaque et nos per istam festorum dierum sollempnitatem, quae Vos publice compellandi occasionem suppeditat, commilitones et ciues *Fridericianae Regiae* pe-

suis liberorumque suorum pedibus, cera igne resoluta, depingi voluit etc. *Eusebius* lib. 3. de vita *Constantini* cap. 3. Facile iudicabunt, qui non sunt omnino rudes, vix imperitiae plebi vtilia fuisse ista studia; diabolus enim et infernus facile sic pinguntur, sed facultatem animi illam, quae *σωτηρίαν* christiano homini applicat, parum adiuvant istae imagines. Longo numero hic possemus recensere declamationes graecorum Latinorumque patrum, satis infrugiteras; quam malignitatem imaginandi hodie mimamur a *Gretsero* istis 3. *tomis de cruce*, et in *horulo crucis* tam studiose defensam fuisse, vt aueret scribere, hodiernos iconoclastas esse multo peiores illis vetustis, quia *non fateantur*, Christum *cruce*, *quam instrumento euerisse* daemonum potentiam. Christus *cruce*, instrumento, euertit daemonum potentiam! Hoc scilicet est religionem christianam explicare et persuadere.

- 22) *Declaratio* artic. IX. Hoc exemplum articuli, quod exstat iam in formula *bergensis* vix quartam aut sextam partem continet eius expositionis, quae ex *Lutheri* concione *rorgensis* a. 1533. verbosissime conscripta fuerat in libro *rorgensi*, ex cuius textu scimus, *doctores et auditores* debuisse obligari, ad retinendam ideam illam, quae poterat rudis pictura dici. Hodie aliter explicant *formulae bergensis* articulum; per eum *nihil definiti*; sed certius est, eruditiores non posse obligari per istam descriptionem doctrinae minus commodam. In *Concordia Suenica* nihil omnino praescriptum fuit de quodam articulo *descensus ad inferos*.

peramati, non studiosus repetimus rhetoriciones illas veterum multorum scriptorum, qui forte temporis suo illud dederunt, aut intelligendi humiliorem modum tenuerunt, cum infernalem triumphum Christi pinxerunt quasi, et oculis nostris reddere inusitatum spectaculum studuerunt. Liberum fuit tam diuersis et imparibus christianis, beneficiorum a Christo nobis partorum seriem eligere, atque infernales istos terrores et metuendi et horrendi quasi domicilia, imaginando fingere, atque sic illam Christi victoriam et pompam animo suo magnificentissime ingerere. Licet sane illis hoc modo fructus mortis Christi describere, quod, post liberatos omnes Adami posteros, aut pios saltem homines, ex isto carcere mortis, iam vitae post hanc mortem pacatoris, et ab ipsa felicitate minus remotae certissima documenta possint colligi. Est enim et hoc ingens beneficium, tam multos homines tranquillius et securius mori posse, disiectis cunctis illis timoribus sacris, quos longa superstitio sensim coniunxerat. Sed nostrum iam est, multo augustius quasi theatrum providentiae et benevolentiae dei componere, ex illa vita et historia Iesu Christi; quae non solum longe superat omnem iudaicam sperandi et opinandi humilem consuetudinem, atque omnes istos angelorum hominibus tam atrociter timendorum, ordines disiecit, et ab vno iam Christo nouae spei iustam opportunitatem suspendit; sed etiam verum atque ingenuum consilium dei luculentissime ad nos praebet, qui non imbuti sumus illis auitis opinionibus et *adversariis coniecturis*, quibus olim locus fuit inter Iudaeos, et alias nationes a Christo nostro alienas. Nostrum igitur etiam est, veram *conuersionem*, per Christum nobis partae et a nobis amatae, rationem atque indolem longe diligentius et salubrius informare, quam antiquiora per tempora, aut imperitiorum multorum causa, locum habuit, aut opinandi consuetudo ferebat. Intelligebant sane meliores et peritiores christiani, *moriendum* esse cum Christo, ne foedam istam vitiorum consuetudinem continuemus, et in Christum noua quasi peccatorum onera vitro congeramus; *surgendum* etiam esse, et *nouam vitam*, deo et nobis dignam, nunc viuendam esse. Noua igitur haec vota, agite, et nos nuncupemus deo; et Christo, nos omnem vitae istius usuram consecraturus; memores tanti beneficii, nos gratum animum studiosissime deo probaturos, cum christianae religionis ista sit praesentia vera, quod doceat homines, sancte vti ista salubri et benefici dei gratia, vt et alii homines illam ingenui christiani indolem et vitam comparare cum aliis vitae agenda institutis et regulis sic possint, vt iuberentur, carere et se ipsos non posse hac maximae salutis diuina formula. Pudeat certe homines foedos vitatae turpitudinis aut cyclopicae vitae suae hos per dies, quos christianorum populorum tanta multitudo sanctos et festos celebrat! vitiam contingat, vt nostrae admonitioni tam miti quam iustae multi debeant praeclearae et castae virtutis noua tirocinia! Feliciter! P. P. in Fridericiana Regia die 16. April. 1775.

Fe 4194

ULB Halle 3
002 623 889

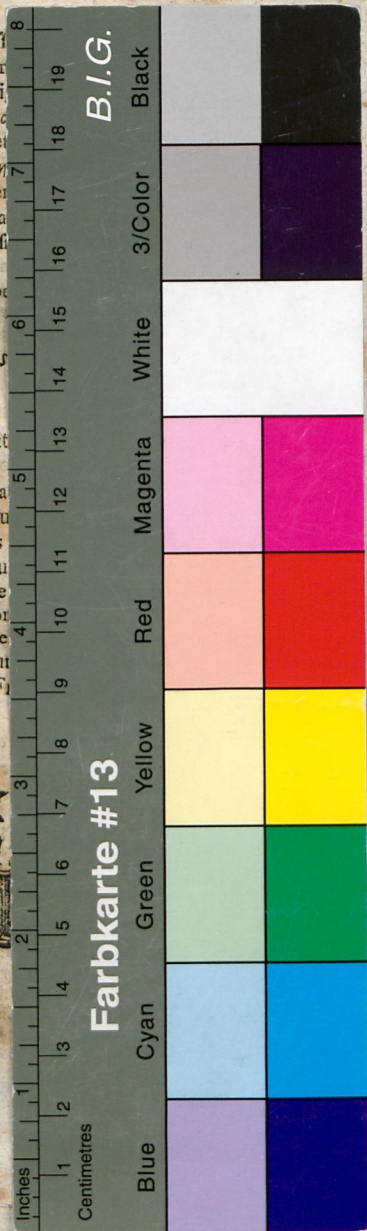

St

Rehov

19.
D. IO. SAL. SEMLERI

OBSERVATIO HISTORICO - DOGMATICA

de

*vario et impari veterum studio,
in recolenda historia
descensus ad inferos.*

HALAE AD SALAM

A E R E H E N D E L I A N O .